

OBSAH

Předmluva ... 9

Motto ... 10

1 Úvod ... 11

Téma a cíle práce ... 11

Kladené otázky, časové a geografické pole výzkumu a odborná terminologie
typografického oboru ... 13

Teoretický přístup ... 16

Specifikace základních analytických pojmů (dělnický stav, dělnictvo, dělnická
třída, dělnické hnutí, dělnická kultura) ... 20

Reflexe dosavadního bádání a základní představení pramenného korpusu ... 21

Rozložení práce ... 25

2 Gutenbergovi mladí, tradice černého umění a hrozba proletarizace (do roku 1848) ... 26

2.1 Lipské preludium: oslava vysoké kultury a protesty námezdního
dělnictva ... 26

2.1.1 Slavnost čtyřstého vynalezení knihtisku v Lipsku roku 1840 ... 26

2.1.2 Protesty proti měnícím se poměrům v lipských knihtiskárnách
(1826–1848) ... 32

2.2 Knih-tisk, práce v knihtiskárnách, symboly a mytologie černého umění
(1450–1840) ... 37

2.2.1 Právní, sociální a kulturní poměry ve starším období knihtisku ... 38

2.2.2 Technologický postup výroby tiskovin ve starém režimu ... 41

2.2.3 Hierarchie, solidarita a organizace práce v knihtiskárně: faktoři,
pomocníci, kornuti, učni ... 48

2.2.4 Hra na umělce a příslušnost k vysoké kultuře ... 59

2.3 Mediální revoluce, průmyslová revoluce a statistika knihtiskáren
před rokem 1848 ... 65

2.3.1 Mediální revoluce a knihtisk ... 65

2.3.2 Průmyslová revoluce a typografie ... 71

2.3.3 Statistika knihtiskáren ve Vídni, Praze a Lipsku ... 78

2.4 Tři náhledy typografických dělníků na sociální otázku I.
(před rokem 1848) ... 84

2.4.1 Lipský dělnický aktivista a novinář Ferdinand Gelbrecht, týdeník
Typographia a počátek debaty o mizející umělecké podstatě typografy
práce ... 88

2.4.2 Stephan Born: od kritiky panujících poměrů k fascinaci
komunistickým učením ... 95

2.4.3 Karl Scherzer: pokus o syntézu politického liberalismu a sociální spravedlnosti ...	104
2.5 Závěrem ...	112
3 Typografové a utváření dělnické třídy v revolučních letech 1848–1849: sociální hnutí, intelektuální reflexe a limity solidarity ...	116
3.1 Hnutí typografických dělníků v Lipsku, Vídni a Praze v letech 1848–1849 a jejich mezinárodní spolupráce ...	116
3.1.1 Lipsko ...	117
3.1.2 Vídeň ...	133
3.1.3 Praha ...	156
3.1.4 Pokusy o zavedení celoněmeckého tarifu a založení německého svazu knihtiskařů v kontextu dělnického hnutí revolučních let ...	182
3.2 Tři náhledy typografických dělníků na sociální otázku II. (1848–1849) ...	192
3.2.1 Joseph Hermann Hillisch: přeměna diskuze o měnící se povaze typografy práce v konflikt o politické strategie typografického hnutí ...	193
3.2.2 Stephan Born: syntéza utopického myšlení a praktické politiky „každodenní práce“ ...	200
3.2.3 Karl Scherzer: snahy liberálního přítele vídeňských typografů o získání vlivu mezi ostatním dělnictvem ...	210
3.3 Závěrem ...	213
4 Od liberální svépomoci k tarifním společenstvím (1860–1890) ...	220
4.1 Probuzené dělnické hnutí a obnovení veřejných aktivit typografů (1860–1870) ...	220
4.1.1 Ideologická mapa německého dělnického hnutí po roce 1860 a jeho recepce v Praze ...	221
4.1.2 Ustavení typografických spolků po roce 1860: strategie, ideologie, kultura ...	223
4.1.3 Tři stávky (Lipsko 1865 – Praha 1869 – Vídeň 1870) ...	253
4.1.4 Ženská práce v knihtiskárnách a artikulace maskulinní dominance ...	264
4.2 Budování silných typografických odborů a ostatní dělnictvo (1870–1890) ...	280
4.2.1 Úspěchy a perzekuce dělnického hnutí: bilance na počátku sedmdesátých let ...	281
4.2.2 Ústup typografických organizací ze scény dělnické politiky a počátky utváření tarifních společenství ...	285
4.2.3 Statistika knihtiskáren a sociální poměry jejich zaměstnanců ...	292
4.2.4 Výkony typografických organizací ...	298
4.2.5 Kulturní reprezentace typografů ve veřejném prostoru ...	308
4.2.6 Všeobecné dělnické hnutí a sociální demokracie jako témata typografických komunit v Lipsku, Vídni a Praze ...	315
4.3 Závěrem ...	334

5 Aristokracie práce a výzva socialismu ...	337
5.1 Typografové v Praze v kontextu proměn předlitavské a říšskoněmecké dělnické kultury v letech 1890–1914 ...	337
5.1.1 Vánoční stávka roku 1888 a opatrný obrat „vážených kolegů“ k dělnickému sbratření ...	338
5.1.2 První ozvěny socialismu a kontroverze ohledně Prvních májů ...	341
5.1.3 Sociální poměry typografického dělnictva na přelomu 19. a 20. století: české země v rakouském kontextu ...	354
5.1.4 Vzorová dělnická organizace ve strukturách sociální demokracie ...	373
5.1.5 Krize křehkého sociálně demokratického konsenzu uvnitř Typografické besedy ...	386
5.1.6 Pražští typografové, socialistické hnutí před první světovou válkou a hospodářský boj o normální ceník na přelomu let 1913 a 1914 ...	389
5.2 Závěrem ...	409

6 Závěr: modernizační proměna světa práce a síla starých kolektivních identit ... 413

Seznam literatury a pramenů ...	427
Archivní prameny a instituce ...	427
Dobová periodika ...	428
Tištěné prameny a sekundární literatura vydaná do r. 1918 ...	429
Pramenné edice ...	432
Sekundární literatura ...	433
Internetové zdroje ...	443
Seznam tabulek ...	445
Seznam vyobrazení ...	446
Summary ...	449
Jmenný rejstřík ...	455